

فہرست نسخہ ہامی خطی فارسی و عربی

کتبخانہ فردوسی، کالج وادام (Wadham)

نشا گاہ آکسفورد

(مجموعہ بناسان)

بہ کوشش

علی میر انصاری

- سرشناسه : کالج وادام، کتابخانه فردوسی
- عنوان و نام پدیدآور : فهرست نسخه‌های خطی فارسی و عربی کتابخانه فردوسی، کالج وادام (Wadham) دانشگاه آکسفورد: (مجموعه میناسیان) / به کوشش علی میرانصاری
- مشخصات نشر : تهران: مرکز پژوهشی میراث مکتوب، ۱۳۹۴.
- مشخصات ظاهری : نوزده، ۵۷۶ ص.
- فروست : میراث مکتوب؛ ۲۸۸. فهرست نسخه‌های خطی؛ ۸.
- شابک : 978-600-203-113-6
- وضعیت فهرست‌نویسی: فیپا
- موضوع : کالج وادام، کتابخانه فردوسی - فهرست‌ها
- موضوع : نسخه‌های خطی - انگلستان - آکسفورد - فهرست‌ها
- موضوع : نسخه‌های خطی فارسی - فهرست‌ها
- موضوع : نسخه‌های خطی عربی - فهرست‌ها
- شناسه افزوده : میرانصاری، علی، ۱۳۴۰ -
- رده‌بندی کنگره : ۹۱۳۹۴ ف ۲۲ / ۶۶۲۱ Z
- رده‌بندی دیویی : ۰۱۱/۳۱
- شماره کتابشناسی ملی : ۴۱۶۷۱۰۵

WADHAM COLLEGE
UNIVERSITY OF OXFORD

فهرست نسخه‌های خطی فارسی و عربی
کتابخانه فردوسی، کالج وادام (Wadham)

دانشگاه آکسفورد

(مجموعه میناسیان)

به کوشش: علی میرانصاری

ناشر: میراث مکتوب

با همکاری

کالج وادام (Wadham)، دانشگاه آکسفورد

مدیر توانا: محمد باهر

صفحه‌آرا: محمود خانی

مدیر فنی و امور چاپ: حسن شاملوفرد

چاپ اول: ۱۱۱۴

شمارگان: ۲۰۰ نسخه

بها با جلد شومیز: ۳۶۰۰۰ تومان

بها با جلد سخت: ۴۶۰۰۰ تومان

شابک دوره: ۶ - ۱۱۳ - ۲۰۳ - ۶۰۰ - ۹۷۸

چاپ (دیجیتال): میراث

همه حقوق متعلق به ناشر و محفوظ است
نشر الکترونیکی اثر بدون کسب اجازه کتبی از ناشر ممنوع است

نشانی ناشر: تهران، ش.پ: ۱۳۱۵۶۹۳۵۱۹

تلفن: ۶۶۴۹۰۶۱۲، دورنگار: ۶۶۴۰۶۲۵۸

E-mail: toolid@MirasMaktqob.ir

<http://www.MirasMaktoob.ir>

بسم الله الرحمن الرحيم

دریایی از فرهنگ پرایه اسلام و ایران در نسخ خطی موج می زند. این نسخه ها، تحقیقت، کارنامه دانشمندان و نوابغ بزرگ و هویت نامه ما ایرانیان است. بر عهده هنر سی است که این میراث پرارج را پاس دارد و برای شناخت تاریخ و فرهنگ و ادب و سوابق علمی خود به احیا و رسانی آن اهتمام ورزد.

با بهر کوششی که انجام گرفته و در کتاب رساله ارزشمند انتشار یافته هنوز کار نگارنده بسیار است و هزاران کتاب رساله خطی موجود است. جانمایی رخل و خارج کشور شناسانده و منتشر نشده است. بسیاری از متون نیز، اگرچه بارها طبع رسیده، مطبوعه ارزش علمی نیست و تحقیق و تصحیح مجدد نیاز دارد. احیاء و نشر کتاب رساله های خطی و طیفانی است. روش محققان و مؤسسات فرهنگی، مرکز پژوهشی میراث مکتوب در راستای این هدف در سال ۱۳۷۲ بنیاد نهاده شد تا با حمایت از کوشش های محققان و مصححان، و با مشارکت ناشران، مؤسسات علمی، و شخص خاص فرهنگی و علاقه مندان به دانش و فرهنگ سعی در نشر میراث مکتوب داشته باشد و مجموعه ای از نسخه ها را متون و منابع تحقیق به جامعه فرهنگی ایران اسلامی تقدیم دارد.

اکبر ایرانی

مدیر عامل مرکز پژوهشی میراث مکتوب

فهرست مطالب

مقدمه	۵
سخن آغازین	۶
معرفی مجموعه میثاق	۷
روش فهرست‌نگاری	۸
راهنمای استفاده از فهرست	۹
اختصارات	۱۰
متن فهرست	۱ - ۵۰۸
مجموعه‌ها	۵۰۹
نمایه‌ها	۵۲۳
۱. نام نویسندگان	۵۲۵
۲. نام کاتبان	۵۳۳
۳. محل کتابت	۵۴۰
۴. نام نسخه‌ها (به ترتیب الفبایی)	۵۴۲
۵. نام نسخه‌ها (بر حسب موضوع)	۵۵۲
۶. نام دوم نسخه‌ها	۵۶۳
۷. نمایه مهرها	۵۷۰

مقدمه

سخن آغازین

نخستین آشنایی اینجانب با نسخه‌های خطی مجموعه میناسیان، به تابستان سال ۲۰۰۳ بازمی‌گردد. آن زمان، به پایمردی جناب پروسو رضا شیخ‌الاسلامی، موفق به دریافت یک بورس تحصیلی از دانشگاه اکسفورد شده و چند ماهی می‌شد که در آن شهر، رحل اقامت افکنده بودم. محل اصلی حضور و مطالعه، کتابخانه کالج وادام^۱ و کتابخانه این کالج به نام «کتابخانه فردوسی» می‌بود که منابع مطالعات ایرانی در آنجا فراهم آمده بود. آن زمان، استاد مطالعات ایرانی در دانشکده خاورشناسی^۲ این دانشگاه، جناب دکتر جان گرنی^۳ بود. یک روز که در کتابخانه حضور داشتم، جناب دکتر جان گرنی از من دعوت کرد تا مجموعه نسخه‌های خطی ایرانی را، در این کتابخانه ببینم. این مجموعه، در مخزنی جداگانه و البته محفوظ، نگهداری می‌شد.

مجموعه‌ای دیدم مشتمل بر مخطوطات بسیار به زبان‌های فارسی، عربی، ارمنی و لاتین که شمار آنها به صدها نسخه می‌رسید. جناب دکتر گرنی برای من توضیح داد که

1. Wadham College

2. Oriental Institute

3. John Gurney Emeritus Fellow, Wadham College.

این مجموعه به یکی از ارامنه فرهیخته اصفهان، به نام دکتر کارو میناسیان تعلق دارد که به این کتابخانه هدیه شده است. در همان جا، و البته به پستوانه سال‌ها مجالست و هم‌نشینی با استاد احمد منزوی و یادگیری اصول نسخه‌شناسی و فهرست‌نگاری نسخه‌های خطی، به خود اجازه دادم تا پیشنهاد فهرست‌نگاری نسخه‌های فارسی و عربی این مجموعه را مطرح سازم. زمانی که زمینه پذیرش این پیشنهاد را مساعد یافتم، طرح پیشنهادی خود را مکتوب ساختم و به کالج وادام ارائه کردم.

در تابستان سال ۲۰۰۶، زمانی که برای شرکت در کنفرانس یکصدمین سال انقلاب مشروطیت، در آکسفورد حضور داشتم، مطلع شدم که کالج با طرح پیشنهادی من موافقت کرده است. در همان جا آقای دکتر ایرانی، حضور داشت. ایشان آمادگی مرکز پژوهشی میراث مکتوب را برای چاپ نمونه فارسی آن و نیز حمایتی محدود از این پروژه را اعلام کرد.

پس از بازگشت به ایران، خدمت استاد ایرانمदार، مرحوم ایرج افشار رسیدم و ایشان را در جریان آنچه گذشته بود، قرار دادم. حضرتش که از وجود این مجموعه اطلاع داشت و آن را هم از نزدیک دیده بود به وجد آمد، به‌ویژه زمانی که شنید وسیله‌ای فراهم آمده است تا نسخه‌های اهدایی مرحوم استاد ایرانمदार فهرست گردد. در همان جلسه، به ایشان عرض کردم: «برخی اعتقاد دارند که تعداد نسخه‌های مهم و منحصر بفرد این مجموعه، اندک است و ارزش فهرست‌نگاری ندارد...» با خیال دارم که آن مرحوم برآشفته و جمله‌ای بدین مضمون گفت که: «هر نسخه خطی به صرف نسخه خطی بودنش ارزش فهرست شدن را دارد و باید فهرست گردد، حتی اگر نسخه‌ای بسیار تکراری باشد. فهرست‌نگار هم در جایگاه داوری و نقد یک نسخه نمی‌تواند بنشیند. نسخه خطی هم هیچ‌گاه در جایگاهی قرار ندارد تا مضامین آن مورد نقد قرار گیرد. یک نسخه، زمانی می‌تواند مورد نقد قرار گیرد که به تصحیح انتقادی رسیده باشد. بنابراین به این حرف‌ها توجهی نکن و سعی کن کار خودت را به نحو مطلوب به پایان برسانی.» استاد افشار در همین جلسه، راهنمایی‌هایی بسیار سودمندی فرمودند و تقریباً، چهارچوب

فهرست‌نگاری مجموعه را برایم ترسیم کردند و سپس فهرست نسخه‌های خطی اتریش^۱ را که خود فراهم آورده بودند، حاضر کردند و بر اساس آن و البته با اندکی تغییرات، روشن ساختند که نسخه‌های خطی مجموعه را در چه قالبی باید معرفی کنم. قالبی که هم‌اینک در پیش رو دارید و درباره آن بیشتر سخن خواهم گفت. پس از آن، مشورت‌هایی نیز با استاد عبدالله انوار و مرحوم استاد احمد منزوی صورت دادم و سپس با کوله‌باری انباشته از نصایح و راهکارهای ارزشمند، راهی آکسفورد شدم.

در آوریل ۲۰۰۷ / فروردین ۱۳۸۶، عازم آکسفورد شدم و در خانه یک ایرانی آشوری به نام پریم اسحاق^۲ که حالا پس از مرگش، مبدل به اقامتگاه دانشجویان پُست دکتری کالج وادام شده و نام ارومیه^۳ را بر آن گذاشته شده بود، سکونت گزیدم. از فردای آن روز، کار فهرست‌نگاری را آغاز کردم. دفتر کارم در بخش ایران‌شناسی کتابخانه فردوسی و در کنار مخزن نسخه‌ها^۴ خطی بود. شمار نسخه‌ها به صدها می‌رسید. مخطوطات این مجموعه، حلیت ایران است که قسمت اعظم آنها مورد استفاده بسیار قرار گرفته‌اند. بدین لحاظ، کم نبود نسخه‌هایی که دچار آسیب شده و مثلاً آغاز و یا انجام آنها افتاده بود. این امر، به خودی خود، شناسایی این نسخه‌ها را دچار مشکل می‌کرد. به ویژه عدم رواج پایگاه‌های اینترنتی نسخه‌های خطی در آن سال و نیز عدم دسترسی به منابع اصلی فهرست‌نگاری، بر سختی شناسایی این نسخه‌ها می‌افزود. این، در شرایطی بود که من می‌بایست در طول یک سال، فهرست نسخه‌ها را به سرانجام می‌رساندم. این شرایط چاره‌ای باقی نگذاشت تا در کنار فهرست‌نگاری اولیه، به عکس‌برداری از برگ‌های مهم نسخه‌ها بپردازم تا در بازگشت به ایران، فراغت خاطر و

۱. فهرست دستنویس‌های فارسی در کتابخانه ملی اتریش و آرشیو دولتی اتریش در وین، تهران، ۱۳۸۲ ش.

2. Eprime Eshag (1918- 1998)

<http://azadamirkhizi.blogfa.com/post/611>

درباره پریم اسحاق، نگاه کنید به:

3. Urmia

۴. در کنار کار فهرست‌نگاری، به‌انجام وظیفه دیگری مشغول شدم و آن، تدریس زبان و ادب فارسی به دانشجویان ایران‌شناسی و نیز تقبل راهنمایی سه رساله فوق‌لیسانس در کنار پروفسور ادموند هرزیگ بود.

با استفاده از منابع متنوع فهرست‌نگاری، به تأیید اطلاعات فراهم آمده پردازم و نیز نسخه‌های ناشناخته را با سهولت بیشتری شناسایی کنم.^۱ ناگفته نماند که در این مدت، اگر به پرسشی برمی‌خوردم، آنها را از طریق دوست عزیزم، جناب آقای محسن سلیمانی، با استاد احمد منزوی مطرح می‌ساختم.

در نیمه‌های سال، یعنی حدود سپتامبر یا اکتبر ۲۰۰۷، مرحوم استاد ایرج افشار سفری به آمریکا داشتند. در میانه راه، به انگلیس آمدند و یکی دو روزی افتخار یافتیم تا در آکسفورد در خدمت ایشان باشیم. فرصتی بهتر از این، نمی‌توانست برای اینجانب مهیا گردد که کار خود را که اکنون تقریباً به نیمه رسیده بود، به محک تجربه و کمال آن دانشی‌مرد بزرگ برسانم. بسیاری از فایل‌ها را پرینت کردم و در اختیار حضرتش قرار دادم. ایشان با فررت به ورق زدن آنها را به محل اقامتش برد و فردای آن روز، آنها را به من بازگرداند. دیدم که استاد او را را با سماحت، دقت و نکته‌بینی خاصی که از خصایص ذاتی ایشان می‌بود، بررسی کرده و نظریات خویش را هم در آنها مضبوط ساخته است. پس از یک سال و پس از تهیه یک نمونه از فهرست نسخه‌ها و تهیه عکس‌های لازم، در بهار ۱۳۸۷، به ایران بازگشتم و در وطن با اتکاء به مراجع متنوعی که در دسترس بود، به نهایی ساختن فهرست پرداختم.

اینک این فهرست، با وجودی که تنظیم نسخه‌هایی آن مدتی به درازا کشیده شد، در پیش رو است. امید دارم، این مجموعه، کمکی باشد به شناسایی برخی از منابع مکتوب فرهنگ ایرانی و نیز شناخت مخطوطاتی که هریک می‌تواند در ارتقای این فرهنگ مؤثر باشد.

در پایان لازم می‌دانم از مساعدت بسیاری از دوستان، استادان و سرورانی که در طول این مدت، هریک به گونه‌ای از همراهی با من کوتاهی نکرده‌اند، تشکر کنم. از جمله:

۱. چنین روشی سبب شد در پایان یک سال، بیش از ۴۰۰۰ عکس از برگ‌های مختلف و البته مهم نسخه‌ها داشته باشم. ذخیره‌ای گرانبها که تاکنون در بسیاری از پژوهش‌های نسخه‌شناسی، به کار آمده است.

پروفسور رضا شیخ الاسلامی، دکتر جان گرنی، سِر نیل چالمرز^۱، جناب آقای جفری هَکنی^۲، دکتر کارولین ماسون^۳، دکتر فیروزه عبدالله آیوا^۴، زنده یاد ایرج افشار، استاد عبدالله انوار، مرحوم استاد احمد منزوی، دکتر اکبر ایرانی، جناب آقای سید کاظم موسوی بجنوردی، پروفسور ادموند هرزیگ^۵ که اگر وی نمی بود، این مجموعه به سختی به پایان راه خود می رسید. و سرانجام همسرم خانم شهلا شریفیان و دخترم هما.

معرفی جریعه میناسیان

این مجموعه دارای ۶۶۲ عنوان است که در ۶۶۲ نسخه مستقل و ۱۰۸ مجموعه فراهم آمده است. به لحاظ موضوعی، دو رگه اصلی در این مجموعه دیده می شود که متعلق است، اولاً به علائق صاحب مجموعه، یعنی دکتر کارو میناسیان، و ثانیاً وابسته است به مآخذی که وی این نسخه ها را از آنجا تهیه می کرده است. رگه اول، منابع پزشکی است. دکتر میناسیان، خود طبیعی دان و علاقه مند به منابع پزشکی سنتی ایرانی بود. بدین جهت او مجموعه ای از این گونه منابع را نه تنها فراهم آورده بود که آنها را مورد مطالعه، غور و دقت فراوان هم قرار داده بود. یادداشت های او به زبان ارمنی در حاشیه برخی از این نسخ، از جمله نسخه قانون ابن سینا، مؤید این مطلب است. رگه دوم، منابعی است که معمولاً در مراکز آموزش سنتی ایران مورد استفاده قرار می گیرد، از جمله، نسخه هایی با موضوعات ادبیات فارسی، ادبیات عربی، کلام، اصول، فقه و فقه. در این مجموعه، این دسته از منابع به علت کثرت استفاده دانشجویان، بیشترین نسخه هایی

1. Sir Neil Chalmers, warden, Wadham College.

2. Jeffery Hackney, sub warden, Wadham College.

3. Caroline Mawson, Registrar, Wadham College.

4. Firuza Abdullaeva, University lecturer in Persian literature and Fellow of Wadham College.

5. Edmund Herzig, masoumeh and Fereydoon soudavar professor of persian studies and fellow of Wadham College.

هستند که آسیب در آنها دیده می‌شود. این موضوع نشان می‌دهد که دکتر میناسیان با برخی از دانشجویان این مراکز و یا با واسطه‌هایی مرتبط بوده که این‌گونه منابع را داشتند و او این نسخ را از آنها ابتیاع می‌کرده است. البته این سخن، بدین معنا نیست که نسخه‌های این مجموعه، فاقد موضوعات دیگری است. چنان‌که کم نیستند، نسخه‌هایی با موضوعات تاریخ، جانورشناسی، ریاضیات، تذکره شاعران فارسی و نجوم.

از نسخه‌های پزشکی که بگذریم، بقیه منابع نشان می‌دهد، موضوعات نسخه برای دکتر میناسیان چندان اهمیت نداشته، بلکه او به جمع‌آوری هرچه بیشتر نسخ اهتمام داشت. است. از باب مثال، در این مجموعه، چند پوشه وجود دارد که محتویات آنها شامل صدمات و زخم‌ها از نسخه‌های مختلف است که هیچ دلیل منطقی برای یکجا قرار دادن آنها وجود ندارد. جز اشتیاق بسیار به جمع‌آوری نسخه‌های خطی، حتی اگر اوراقی پراکنده باشد.

مجموعه میناسیان در سال ۱۳۵۰، پس از اصفهان به آکسفورد منتقل شد. تا آن زمان، هیچ فهرستی از مخطوطات آن تهیه نشده بود. سیاهه‌ای دوزبانه از این مجموعه وجود دارد که توسط دکتر میناسیان و آقای مریم تیموری، از پیشگامان کتابداری اصفهان، تهیه شده که شامل نام و شماره نسخه‌هاست. به نظر می‌رسد، این سیاهه به مناسبت انتقال این مجموعه به آکسفورد صورت گرفته باشد. پس از انتقال این مجموعه، یک فهرست نامگو مشتمل بر معرفی تنها ۳۵۰ نسخه، بر اساس سیاهه مورد اشاره، توسط دکتر حسین مدرسی طباطبایی و مرحوم کیکاوس جهانگیری تهیه شد که در تهران به چاپ رسید.^۲ عدم یک فهرست جامع از این مجموعه، به‌تنهایی اگرچه کافی ایجاد می‌کرد تا نسبت به ثبت و ضبط مشخصات نسخه‌شناسی مخطوطات این مجموعه اقدام گردد و این اقدامی بود که اینجانب نسبت بدان دست یازید و در طول یک سال، با حضور در آکسفورد، مطابق با روش زیر، بدان اقدام کرد.

۱. این پوشه‌ها در این فهرست، تحت عنوان «اوراق پراکنده» ثبت شده است.

۲. نسخه‌های خطی، به‌کوشش محمدتقی دانش‌پژوه - اسماعیل حاکمی، دفتر ۱۱-۱۲ (بخش دوم)، صص

روش فهرست‌نگاری

پس از مشورت با استادان، انوار و منزوی، «کاربرگه‌ای» تنظیم کردم و به نظر نهایی استاد افشار رساندم. پس از تأیید ایشان، کار خود را براساس همان کاربرگه آغاز کردم. این کاربرگه، بر سه قسمت کتاب‌شناسی، نسخه‌شناسی، و مرجع‌شناسی استوار است.

۱- در قسمت کتاب‌شناسی، به معرفی نام کامل مؤلف، تاریخ تولد، وفات یا سده زندگی او، و معرفی محتوایی اثر بسته شده است.^۱

۲- در قسمت نسخه‌شناسی که قسمت عمده معرفی یک نسخه می‌باشد، موارد زیر، مورد بحث قرار گرفته است: درج آغاز، انجام و انجامه نسخه. معرفی مشخصات کاغذ، خط، کتابت (مثلاً محل، نام کاتب، تاریخ و محل کتابت)، جلد، و برافزوده‌ها (مشمول بر مهر و یادداشت)، بیل، دربارۀ کاغذ، خط و جلد، مباحث فرعی مربوط به هریک از آنها مانند آرایه، آسیب، کاستی، ترمیم نیز مورد اشاره قرار گرفته است.

۳- در قسمت مرجع‌شناسی، بیل این موارد بحث شده است: «نسخه‌های مشابه»، «منابع»، «چاپ» و «نسخه آنلاین». بیل عنوان «نسخه‌های مشابه»، تعداد محدودی از کتابخانه‌های ایران جستجو شده است، این هدف که آیا مشابه نسخه مورد نظر در آن کتابخانه‌ها وجود دارد یا خیر. از جمله این مراکز: به کتابخانه‌های ملی، مجلس، دانشگاه تهران، سپهسالار، آستان قدس، دائرةالمعارف بزرگ اسلامی (دبا) و مرعشی اشاره داشت.

برای کسانی که قصد دارند دامنه اطلاعات خود را از چند کتابخانه مورد اشاره فراتر ببرند، ذیل «منابع»، برخی مراجع عمومی نسخه‌شناسی (فهرس‌الکتابرس) را معرفی کرده‌ایم. در این منابع، نسخه مورد نظر در بیشتر کتابخانه‌های ایران و جهان معرفی شده‌اند. از جمله این «منابع»، باید به: الذریعه، فهرست نسخه‌های خطی فارسی، فهرست مشترک نسخه‌های خطی فارسی، فهرستواره، فهرست کتاب‌های چاپی فارسی، فهرست کتاب‌های چاپی عربی، و فهرستواره دست‌نوشته‌های ایران (دنا)، اشاره کرد. براساس برخی از همین «منابع» و نیز

۱. معرفی محتوایی هر اثر، معمولاً برگرفته از فهرس موجود است.

برخی از پایگاه‌های نسخه‌شناسی، وضعیت «چاپ» نسخه مورد نظر نیز روشن شده است.

برای کسانی که قصد دارند مشابه نسخه مورد نظر را به شکل آنلاین در اختیار داشته باشند، با استفاده از سایت کتابخانه‌های مجلس شورای اسلامی و سایت کتابخانه ملی ایران، آدرس دسترسی به مشابه نسخه مورد نظر معرفی شده است تا خواننده علاقمند بتواند با استفاده از آدرس «نسخه آنلاین»^۱ بدانها دسترسی پیدا کند.

۴. در سمت پایانی فهرست و پس از معرفی مخطوطات، مجموعه‌ها در فصلی مستقل و به طور مختصر معرفی شده است. برای جلوگیری از اطالة کلام، این معرفی تنها در حد ارائه محتوای یک مجموعه و نیز مشخصات کتاب‌شناسی جلد است.

۵. در بخش پایانی کتاب، نمایه‌ها قرار دارد. سعی شده است نمایه‌های این مجموعه کامل باشد تا خواننده بتواند با این ابزار به موارد مورد نیاز خود دست یابد. این نمایه‌ها شامل موارد زیر است:

یک. نام نویسندگان

دو. نام کاتبان

سه. محل کتابت

چهار. نام نسخه‌ها (به ترتیب الفبائی)

پنج. نام نسخه‌ها (به حسب موضوع)

شش. نام دوم نسخه‌ها

هفت. نمایه مهرها

راهنمای استفاده از فهرست

با روشی که در بالا اشاره شد، ۹۵۹ عنوان در ۶۶۲ نسخه مستقل و ۱۰۸ مجموعه،

۱. «نسخه آنلاین»، تنها موردی بود که در کاربرگه اولیه که به نظر استاد افشار رسید، وجود نداشت. تصور می‌کنم که درج «نسخه آنلاین» برای نخستین بار در این فهرست صورت گرفته باشد.

مورد فهرست‌نگاری و تحقیق قرار گرفت. اطلاع از موارد زیر، به استفاده بیشتر از این فهرست، کمک می‌کند.

- ترتیب و تنظیم نسخه‌ها، براساس نام آنها، ترتیبی القبایی دارد.

- اگر از یک عنوان، با نویسنده‌ای واحد، چند نسخه وجود داشته باشد، ذیل همان عنوان و براساس تقدم و تأخر زمانی، نسخه‌ها چیده شده است.

- نام اصلی نسخه، با حروف درشت‌تر نوشته شده است. اگر نسخه مورد نظر، اسامی فرعی داشته باشد، این اسامی با حروف ریزتر، زیر نام اصلی و داخل یک پرانتز نوشته شده است. نکته نماند که اسامی فرعی در ترتیب القبایی خود تکرار و به نام اصلی نسخه ارجاع داده شده است.

- سه نوع شماره برای این فهرست دیده می‌شود.

اول، گاهی دو نسخه، با دو مؤلف جداگانه، دارای یک نام واحد است. در این حالت، در زیر این دو نسخه، شماره‌های ۱ و ۲، داخل پرانتز قرار می‌گیرد تا از یکدیگر تفکیک شود. مانند دو نسخه «اختیارات ایام». دوم، شماره مسلسل نسخه‌ها که به فارسی نوشته شده و زیر نام اصلی نسخه قرار گرفته است.

سوم، شماره لاتین که در کنار شماره فارسی قرار گرفته است. این شماره، در حقیقت شماره نسخه در قفسه مخزن کتابخانه است.

- همان‌طور که پیشتر اشاره شد، برخی از نسخه‌ها به دلیل کثرت استفاده و یا به دلایلی دیگر، آغاز و انجام آنها افتاده است. بسیاری از این‌گونه نسخه‌ها شناسایی شده است ولی نسخه‌هایی وجود دارد که ناشناخته مانده‌اند. این‌گونه نسخه‌ها، براساس موضوع آنها دسته‌بندی شده و ذیل عناوین کلی‌تر قرار گرفته‌اند. مانند: [اخلاق]، [حکمت]، [پزشکی]، [اصول فقه]، [فقه] و ...

- اگر زمان کتابت نسخه، معلوم نباشد، از اختصار «بی تا» استفاده شده است. در این حالت، سده احتمالی کتابت نسخه، با استفاده از اختصار «بی تا»، داخل یک پرانتز قرار

گرفته است. ناگفته نماند که قسمت اعظم این گمانه‌زنی درباره سده کتابت نسخه‌ها، بر اساس حدس و نظر مرحوم استاد احمد منزوی، پس از مشاهده تصاویر دیجیتالی است. - برخی از نسخه‌های این مجموعه، دارای ویژگی‌هایی در باب قدمت و یا هنر کتاب‌سازی است. این ویژگی‌ها در یک قسمت مستقل، تحت عنوان «توضیحات» آمده است.

- تواریخ معمولاً براساس تقویم قمری است ولی، معادل میلادی آن در مقابلش قرار گرفته است.

علی میرانصاری^۱